

RECENZE

Jaroslav Jiránek, Vít Nejedlý: *Z historie bojů o novou socialistickou kulturu*. SNKLH, Praha 1959, 528 stran.

Je naší morální povinností zhodnotit dílo prvních průkopníků socialistické kultury. Jsme tomu povinni proto, že jejich namnoze významná umělecká činnost tvořila za kapitalismu společensky nejprogresivnější část našeho umění, i proto, že bojovali svým uměleckým snažením proti buržoaznímu řádu první republiky a proti světovému fašismu.

Jaroslav Jiránek, vědecký pracovník Kabinetu Zdeňka Nejedlého při Čs. akademii věd, se již dříve zasloužil o poznání tvůrčího vývoje Víta Nejedlého tím, že vydal sborník jeho kritik a statí o hudbě (*Nejedlý, Kritiky a statí o hudbě 1934—1944*, Praha 1956). Je také editorem sborníku věnovaného jinému umělci komunistického hnutí z třicátých let, Jaroslavu Teklému, jenž byl přítelem V. Nejedlého a jenž položil svůj život za svobodu v odboji (*J. Teklý, Sborník vzpomínek, hudebních kritik a písní*, Praha 1958). Svým rozsahem velká monografie o V. Nejedlém je tedy již třetí Jiránkovou knižní prací, kterou věnoval „historii bojů o novou, socialistickou kulturu“, prací — na rozdíl od obou předchozích — původní, v které zaměnil úlohu editora za hudebního historika.

I tak však zaujme Jiránkova monografie především obrovským množstvím pramenného materiálu, který do svého obsáhlého díla pojal. Z ryze heuristického hlediska vykonal J. Jiránek obdivuhodný kus práce: shromáždil nejenom na různých místech roztroušené hudební prameny, dobově literární dokumenty, ale neváhal podniknout i vyčerpávající a namáhavé cesty za pamětníky, přáteli a spolupracovníky V. Nejedlého, od nichž získal pro svou knihu mnoho dokumentárního materiálu (vzpomínky, vyprávění aj.). Z ryze heuristického hlediska lze proto Jiránkově monografii ztěžt něco vytknout: svědčí o neobyčejné badatelské pílí, přímo žhavé zvidavosti poznat co možná nejvíce.

Množství pramenů, které J. Jiránek svým pečlivým heuristickým studiem a badáním získal, ho postavilo před problém jejich kritického zpracování. Není lehké vytvořit myšlenkově ucelenou a formálně vyříbenou monografii z obrovského množství pramenného materiálu, z kterého musí historik v konečné fázi své badatelské práce vybírat, třídít ho a odlišovat v něm, co je pro dokumentaci v knize podstatné a nezbytné a co bylo snad důležité pouze pro samotnou badatelskou práci autora. Myslíme, že J. Jiránek zatížil zbytečně text své knihy mnohými podrobnostmi, zejména ze soukromého života V. Nejedlého a jeho blízkých, že i v dokumentační části rozboru skladeb až příliš plýtvá notovými příklady. Nelze jistě nic namítat proti tomu, že u stěžejních skladeb V. Nejedlého seznámil čtenáře s jejich tématy apod.; u skladeb studijní a příležitostné povahy však stačilo v textu knihy uvést opravdu to nejnужnější.

V celkové myšlenkové a formální stavbě monografie se J. Jiránkovi podařilo logicky učlenit bohatý pramenný materiál. Někde se sice nevyvaroval toho, že o stejné věci hovoří dvakrát.

V jádru však sedm hlavních kapitol knihy (*Mládí, S dělníky v boji o lidové revoluční divadlo, V pokrokovém studentském hnutí, V českém divadle v Olomouci, Do boje proti fašismu, Na půdě bratrského Sovětského svazu, Zakladatel armádního uměleckého souboru*) dobře postihuje všechny významné životní a umělecké periody a peripetie V. Nejedlého.

Jiránkova kniha je výsledkem několikaleté pilné badatelské práce. Je však dilem tak rozsáhlým a do šíře pojatým, že se nedivíme, že autor nedosáhl ve všech kapitolách a formulacích žádoucí úrovně. Přiznávám se, že na mne nejvíce zapůsobily i citově ty části Jiránkovy knihy, v nichž je líčena účast V. Nejedlého v boji dělnické třídy proti buržoazii a fašismu a v nichž J. Jiránek popisuje často velmi sugestivním způsobem léta pobytu V. Nejedlého v SSSR. Rovněž rozbor skladby V. Nejedlého jsou podle mého mínění nestejně úrovně. Za šťastné považuji některé části rozboru pochodu „Vítězství bude naše“, zatím co popisnost ve výkladu III. symfonie (str. 248 n.) se mi jeví dost násilná. J. Jiránkovi se nepodařilo odhadnout v rozbořech ani význam některých skladeb: opeře *Tkalci* věnuje např. stejně mnoho místa (str. 232—240) jako smyčcovému kvartetu op. 12 (str. 222—230). Někde nenalézá J. Jiránek adekvátní slovní výraz (je to velmi těžké) pro sdělení ideově emocionální podstaty skladby a pomáhá si stylisticky i obsahově méně vhodnými formulacemi jako je tato: „proti scherzové notě, která kromě své rytmické špičatosti zapůsobí nejvíce snad právě svou prchavou letmostí, valček dá najevo svou okázalost (!) nejen příslušným zvolněním tempa . . ., ale i jeho sentimentálním zvrásněním“ (str. 146). Vůbec formulacím svých myšlenek měl J. Jiránek věnovat více pozornosti. Z textové souvislosti sice víme, oč šlo ve větě (věcně nesprávně) „Vít Nejedlý naopak psal svou práci v době běžně uznávané hegemonie harmoniky“ (str. 176), nicméně bylo zde na místě užít obvyklého a spisovného výrazu „harmonie“. Jiný příklad: lze ztěžiti hovořit o spolupracovnících V. Nejedlého v případě šéfa olomoucké opery Hellera, šéfa činohry Šubora a výtvarníka Gabriela, když víme, že V. Nejedlý byl korepétorem a kapelníkem olomouckého divadla (obr. příloha po str. 272). O Ostrčilovi lze ztěžiti říci, že nikterak „nezanedbával Janáčka“ (str. 36), když je po vydání korespondence Janáček—Ostrčil (2 sv. Janáčkovy archivu) a odjinud známé, že po premiéře Její pastorkyně v roce 1916 to byl především O. Ostrčil, který vybojoval téměř celému Janáčkovu hudebně dramatickému dílu pevné místo v pražském Národním divadle.

I když v podtitulu svého díla J. Jiránek naznačil, že mu jde o sledování širších dějinných souvislostí a nejenom o osvětlení uměleckého a kulturně politického přínosu V. Nejedlého, je třeba klást otázku, nakolik můžeme V. Nejedlého, jehož skladatelský talent se mohl pro předčasnou smrt sotva rozvinout, postavit i umělecky „vedle J. Wolkra, S. K. Neumanna, I. Olbrachta, M. Majerové, M. Pujmanové, P. Jilemnického, J. Fučtka, B. Václavka, E. F. Buriana a dalších“. J. Jiránek při rozboru nejedné skladby V. Nejedlého ukázal, že se dovede kriticky dívat i na dílo člověka, který ho svou průkopnickou kulturně politickou, organizační a uměleckou činností plným právem zaujal. Myslim, že bylo jeho povinností, aby se i jako historik pokusil o mnohem konkrétnější a kritičtější vymezení postavení uměleckého přínosu díla V. Nejedlého ve vývoji naší novodobé hudby.

Jiránkova kniha je i při svých nedostatcích prací, která podnětně ukázala na dosud nepovšimnuté úkoly české hudební historiografie na úseku novodobých hudebních dějin. Její klady spočívají především v tom, že na obsáhlém historickém materiálu i na základě hudební analýzy osvětluje cesty uměleckého a lidského boje jednoho z průkopníků naší socialistické hudební kultury, který předčasně opustil řady bojovníků za novou společnost a novou hudbu.